

A SZÉL MEGFORDUL*

Mi voltunk itt csak, egyszerű emberek és azt csináltuk, amit csinálnunk kellett. Amikor ma bizonyos távolságból nézzük ezeket az eseményeket, sok minden hősiességnek látszik, egy és más azonban tragikomikusnak, sőt itt-ott az esetlenségnek a benyomását kelti. Hát ezt ítélje csak meg az utókor. De másképpen, úgy érzem, nem is igen lehetett volna. Az ember végre is törekeny szerszám s még önmaga egyszerű lényének sem jut sokszor teljes egészében tudatára, hát még a cselekedeteinek!

Amennyire a magam viselkedését meg tudom ítélni, hajlandó vagyok azt hinni, hogy az ember a maga teljes tudatában inkább gyáva, mint hős. Úgy gondolom, hogy egyes emberek mindig akaratlan, valahogy a tudatuk ellenére lesznek hőökké. Ha urai lennének teljes egészében tudatuknak, hajuk szála az égnek méredne, s a tett előtt minden bizonynyál megtorpannának.

Bocsássom meg az olvasó ezért a rövid elmélkedésért, s hogy nem kezdtem in medias res abba, amire vállalkoztam, azon dolgok elmondásába tudniillik, amelyek akkor nálunk történtek. Azt akartam hangsúlyozni az iméntiekkel, hogy csak egyszerű krónikát írok arról, ami a községünkben történt, egyszerű szavakkal és írói eszközökkel. Az egész felkelés történeti, politikai és nem tudom még miféle feldolgozását, értékelését mások gondjára bízom. Minek történék ilyen formában a magasba, mikor annyira, mint akkor voltunk, soha sem leszünk. Maradjunk csak szépen otthon a mieinknél.

Mielőtt még elmondanám, hogy el kellett válnunk a Sുകajev-csoporttól, arról beszélek, hogy milyen megfontoltak voltak.

November közepén lehetett, mikor hírt kaptam telefonon a legközelebbi völgyben lévő erdészleklből:

„Ebben a percben ment el tőlünk egy erős német őrzőjárat és felétek irányul. Vigyázat!”

Éppen Sുകajev alezredes volt nálunk a törzskarával, legénységének legnagyobb része meg a közeli munkásbarakokban melegegett. Nyomorúságos bunkerekben és gödrökben, melyet Drabant és a mi embereink vájtak ki az Öregvölgy oldalain, kuporogtak a katonák és partizánok, a legkülönbözőbb csoportokból, kissé lehangolva a fejlemények miatt, támadásra nem gondoltak s csak várakoztak.

Mikor Sുകajev meghallotta a hírt, elgondolkozott, majd oda szólt a segédtisztnek:

„Azonnal értesíts mindenkit a parancsomról: elhagyni a barakokat, kijönni a bunkerekből és mélyebben vonulni be az erdőbe. A németek provokáló lövéseire nem szabad válaszolni.”

* Részlet a „Krónika” c. regényből.

„Köszönöm, alezredes bajtárs!” mondtam neki, mikor a segéd-tiszt elment. Megértettem, miért adott ki ilyen parancsot.

„Lövéseikre felelhetnénk mi is lövésekkel, ezt az örömet megszerezhetnénk nekik”, mondta Sukajev.

„Értelemtelenség. Ma vagy holnap felégetnék az erdei lakot s minden környező építményt. Mi hasznunk lenne abból, mi azoknak, akik utánunk jönnek? Semmi.”

Kijött a verandára és nézte egy darabig, hogyan gyülekeznek az emberek.

„Mélyebben az erdőbe!” kiáltott feléjük, „Mélyebben.”

Nem tartott sokáig, s már hallottuk a lövéseket. Ugyanakkor messze előttünk, lent a kanyarban feltűntek az első németek.

„Itt marad a verandán?” kérdeztem Sukajevet.

Elmerülve nézte a németeket, majd felelt:

„Van időm...”

Mikor lent mind együtt voltak a svábok, rettentő dühvel kezdtek lövöldözni minden irányban. A puskák és géppisztolyok ropogását megsokszorozta a visszhang, s ez betöltötte az egész völgyet. Az volt az érzésem, ezzel vagy az egyedülvalóság érzésétől összeszorított szívüket akarják bátorítani, vagy ellenkezésre bírni a partizánokat, akiket kerestek. Néhány golyó felénk tévedt.

Visszafojtottam a lélekzetem.

Valóban nagyon fontos volt, hogy valamelyik önmagát nehezen fegyelmező partizán valami meggondolatlanságra ne ragadtassa magát, s közéje ne lőjön a németeknek. Bár egy csöppet sem csodálkoztam volna rajta. Mindannyiunknak gyönyörűen puskavégen álltak.

Bezzeg, ha látták volna a németek, milyen sokan vagyunk! Ha csak sejtették volna, hány pár szem mered rájuk. Hány kemény férfikéz markolja a fegyvert Sukejev jelzését lesve. Elég lett volna, ha az egyik szemével int az alezredes, s valamennyi német mindjárt alulról szagolhatta volna az ibolyát.

De a völgy hallgatott, nem hallatott egy hangot sem, s úgy látszott, mintha nem volna benne élet.

Minék mentek volna hát tovább? Semmi okuk nem volt rá. Megfordultak és indultak vissza a falu felé.

Azért ne gondolja senki, hogy eképpen végződött nálunk minden német őrzőjárat kiszállása. Hogyisne! Sukajev mostani visszahúzódást parancsoló érvei, meggondolásai nem voltak mindig helyénvalóak. Sokszor került sor támadásra, harcra, melyekben hol a mieink, hol meg a németek maradtak felül. Mint például az obrubovanecei nagy csatában, összecsapásban, amely ugyancsak ebben az időben zajlott le. Addig, míg Sukajev a Murányhoz való áttörést készítette elő, s míg egyes csapatai a polhorai németeket nyugtalanították, felrobbantották a hidat és elvágták az összeköttetést Tiszolc irányában, a partizánok, kik a környékbeli völgyekben és a közeli hegyekben barangoltak, abban a hiszemben, hogy hát az erdőben ugyis elég nagy biztonságban vannak, szegre akasztották minden elővigyázatosságot. Nos, ez bizony igen megbosszulta magát.

A németek nagy támadást intéztek Obrubovanece ellen, s azokon

a helyeken, lankásokon, hol különben a juhocskák szoktak legelészni s hol a bacsa mindenkor teljhatalmú úr volt, rajtaütöttek a partizánokon, s bizony meg kell mondanom, nem valami szépen bántak el velük. Az eset híre gyorsan elterjedt a faluban. Hogyisne? Mikor a németek olyan göggel jöttek vissza a kiszállásról, kérkedtek, s úgy leítették magukat, mint a süldő-legénykéek a táncmulatságon.

Ekkor történt, hogy elég hosszú idő multán ismét magához kéretett az erdőtanácsos bennünket szolgálati ügyben.

„Ne maradj el és gyere minél hamarább haza“ mondta távozásom előtt a feleségem. Szegénykének, érthetően aggodalmi voltak.

Én azonban könnyű szívvel mentem el hazulról. Fölöttébb kíváncsi voltam, milyen újdonságokat mesélnek majd a kollégák. Mert hisz magányos erdészlakjaink körül, melyekbe mindannyian behúzódtunk, sok minden történt, minek híre sokszor a második-harmadik szomszédig sem igen hatolt el.

S valóban, alig üdvözöltük egymást, máris felém fordult Kollár, a legközelebbi erdészlak lakója, tehát közvetlen szomszédunk:

„Nem jártak nálatok németek a múlt héten Chlpavice felől? Kerülő úton küldtem őket, hogy a fiúknak legyen idejük elrejtőzni. Kaptál azért hírt...“

„Kaptam“, mondom, „de nem jöttek“.

„De nálunk ott voltak!“ folytatta Kollár. „Bizá lehetek volna nektek is vendégeitek. Barna autóval jöttek és mindjárt azt kérdezték, mi van ott nálatok. Semmi, mondom, partizánokat ott ugyan hiába keresnének. Menjenek Chlpavicére, ott vannak azok a bizonyos faépületek... Sikerült őket becsapnom és elmentek arrafelé. De alig hogy eltűntek, gyorsan át kellett vezetnem a völgyön Iljics Pétert, aki futár-összekötőként volt kiküldve a törzshöz, s azon az éjjelen éppen nálunk aludt, aztán meg telefonáltam a tieiteknek, hogy küldjenek ki őrzőket.“

„Látod, milyen nagy előnyünk van nekünk“ nevettem el magam, „hozzánk félnek a svábok jönni. Nálunk van a világ vége.“

„Másnap“, mondta tovább Kollár, „újra jöttek. Megint csak éjszakára. S ugyancsak mondogatták: most meglátjuk, járnak-e ide partizánok éjszakázni. Szavamra mondom, akkor bizony melegünk volt. Igazán nem tudom, véletlen volt ez, vagy a sors kezét kell benne látnunk... addig szinte minden nap meglátogattak a partizánok, de azon az éjjelen szerencsére nem jöttek. Ha jönnek, bizony isten, nagyon ráfizettünk volna!“

Zöldkabátos erdszeink mindegyikének volt bizony a háta megett, figyelték is fölöttébb valamennyit a németek. Könnyű volt nekik. A magárahagyott erdészlakokban akkor vetettek szállást, amikor akartak. Az ő erdészlaka a völgyben volt, ott ahol — miként azt Licsiáktól biztosan tudtam — Bezák rejtőzött néhányal a mieink közül.

Alig jöttek meg a németek a községbe, rögtön megszállták Richter vadászlakát és mindazt, ami hozzá tartozott. Szép tömeg volt úgy együtt. Ott rendezték be a főhadiszállást és a parancsnokságot, az udvaron aknavetőt helyeztek el s rögtön meg is kezdték a tüzelést. Így akarták rászedni a partizánokat s rákényszeríteni őket,

hogy húzódjanak át a szomszédos völgyekbe, melyeket ők előre már mind sűrűn megszálltak. Átkozottul jól kigondolták ezt, mert, ahogy azt már korábban is említettem, a legtöbb embert ezeken a helyeken sikerült nekik meggyilkolniok. Ha valaha Kisfenyősor, Nagyjávör vagy Pusztta tájékán járnak, ne felejtsek el leemelni a kalapjukat és lehajtott fővel menjenek tovább. Ott vannak a mi mártirjaink sírjai.

Négy nappal az obrubovaneci nagy csata után, s az utána következő sok kegyetlenség, a partizánok tömeges kivégzése, a cigányok soraiban véghezvitt könyörtelen emberirtás után Krajcsa Jankó külön küldönc útján tudatta velem a hírt:

„Tegnap elmentek a faluból a tankok és autók. Ma mennek utánuk a gyalogos egységek.“

„Milyen irányban?“ kérdeztem a küldöncöt.

„Egyik rész a városba, mások Sopik felé... Azt mondják, viszszaajönnek.“

Érdeklődtem, milyen a hangulat a faluban, egyszóval minden iránt, ami Kozlov nagysárosi partizánjai számára s a bunkerekben rejtőzök szempontjából fontos lehetett, s így tudtam még, hogy a németek alig húzták ki a lábukat a községből, az emberek máris szaladtak a völgyekbe és az erdőbe segítséget vinni a sebesülteknek és összeszedni a fegyvereket...

Oh, uram teremtöm! Sok mindent elmondhatnék most, mi mindent csináltam akkor. Micsoda örömmel küldtem hírt az öreg Drahtnak, meg Nagysárosra a partizánoknak, de nem, nem akarom terhelni az olvasókat eféle apróságokkal, amelyek olyan természetesek. Annál kevésbé, mivel ugyancsak a németek kivonulása után olyan élményben volt részem, mely igen mélyen érint, valahányszor rá gondolok.

Nem, nem voltam szemtanúja az esetnek, az embert pedig, akitől szól, az életemben sem láttam, de akármelyik gyerek elmondaná a faluból, hogyan történt.

Hallgassák hát meg.

Ahogy már említettem, a németek kivonulása után az emberek tüstént rohantak az erdőbe. Mondhatom, nem volt ez valami örömteljes kirándulás, merthízen tudjuk az előbbiekből, milyen rossz időjárás volt, s a tél hamarabb köszöntött be, mint máskor. Az utak és hegyek sarát felváltotta a kis szakadékokat és tisztásokat egészen betöltő hó, a szél pedig úgy süvöltött, mint az esztévesztett. Fentről a hegyekből úgy látszott, hogy nincs is egyéb a világon csak hó, meg fagy. De az emberek nem törődtek vele. Elmentek egész a Nagyjávorig, Fenyősorig, temették az elesetteket, keresték a sebesülteket, lehordták őket a községbe és elrejtették a kis falusi házakban.

Természetes, hogy a gyerekek voltak a legmozgékonyabbak. Legalább is rendes katonai pisztolyt szeretett volna találni magának mindegyik. Így történt, hogy elmerészkedtek olyan helyekre is, amelyeket a felnőttek még nem kutattak át. Az egyik ilyen helyen találtak rá Fjodorra.

Az Obrubovanec felőli lejtőn találták meg egy kialudt tűz mellett, s először azt hitték halott. Csak mikor közelebről megnézték, látták, hogy van benne élet. Nyomorúságos állapotban volt, inge a mellén széttépve, lábai katonaköpenybe burkolva, a kezében hóvízzel telt kulacsot tartott. Rázta őt a hideg és szörnyen ki volt éhezve. De hogy került az alá a bükkfa alá! A szél és a hófúvás eltemette a nyomát annak a csodálatos útnak, amelyet megtett. A vele megtörténteket már Fjodor saját visszaemlékezése után mondom el, melyet akkor hallottam tőle, midőn végre meleg helyre került, jószívű emberek közé s aléltságából némileg feléledt.

Az emlékezetes obrubovaneci nagy csatában megsebesült a kezén s átlőtték mindkét lábát. Nem tudott felállni, megmozdulni, csak feküdt a hóban és a sebeiből lassan folyt a vér. Sokan voltak úgy, mint ő. Németek járkáltak egyiktől a másikig és mindegyik fejébe belelőttek még egyet. Isten tudja, miféle szerencsének volt köszönhető, vagy talán a német keze csúszott meg — ódalépett Fjodorhoz, belelőtt, de a golyó éppenhogy súrolta Fjodor fejét. A németnek úgy látszik elég volt, hogy vérezni látta Fjodor fejét.

Így feküdt Fjodor a hóban és egyre többet vesztett erejéből. Várt. Időnként, mikor némileg eszmélni is tudott, megpróbált felállni. Sehogysem sikerült.

Hasra fordult, könyökét előre csúsztatta a hó fagyott felső rétegén, előre csúszott és nagynehezen magaután húzta átlőtt lábait is.

Hogy meddig bírta ezt? Hitemre, mindenki más már rég tehetetlen aléltságba hanyatlott volna, de Fjodor fiatal volt és élni akart. Majdnem egy hétig bírta, majdnem egy héten át küszött hasonló felé a völgybe. Időnként elalélt, aztán megint feléledt, hogy tovább mérközzék az életért, de amikor a gyerekek a bükk alatt rátaláltak, már alig volt erő és élet benne.

Estefelé járt, lakott helyre vinni már nem tudták. Valahogy elvitték a legközelebbi kalyibáig, mivel más ennivaló nem volt kéznél, kenyérral megetették, s csupán másnap szállították le lovon a völgybe.

„Ki vállalja az ápolását?“ kérdezték az emberek egymást, mikor a beteg már lent volt a lakóházaknál.

Aki járt már ilyen helyen, annak nem nehéz elképzelni azt a néhány nyomorúságos kunyhót a kis völgyben ott a patak körül, melyet az erdő úgy körülfogott, hogy a fenyőágak sokszor még az ablakokat is majd benyomták.

Az emberek bizony csak a vállukat vonogatták.

„Ha magamhoz vehetném is“ mondja az egyik, „de már három egészséges van nálunk“.

„Hisz éppen ezaz“ teszi hozzá a másik. „Ha legalább járni tudna... Lehet visszajönnék a németek... Megtalálják... Mi lesz akkor? Valamennyiünket agyonlőnek.“

„Bizony, az egészséges az beszalad az erdőbe s megvan. De ez a szerencsétlen...“

Mindez úgy hangzik, mintha nem lett volna elegendő segítőkészség az emberekben. Az olvasó esetleg a teljes részvétlenség bizonyítékát látja ezekben a szavakban. Tévedés uraim. Az embe-

reket olyannak kell látnunk, amilyenek a valóságban, nem pedig amilyennek látni szeretnénk őket. Vagy talán nem joggal mondogatták egyesek, hogy náluk már két-három partizán rejtőzik, s nem lenne érthető az önmagával tehetetlen Fjodor fölött való aggodalmaskodás is? Magára vállalni bárkinek is a beteg Fjodor gondozását, szavamra, nem volt ez valami könnyű dolog.

Nos, itt is olyasmi történt, amit senkisémet várt.

Az emberek csoportjából egyszercsak kihallatszott egy hang:

„Én majd gondoskodom róla...”

Mindenki odanézett. Ki az a bátor, aki erre vállalkozni mer? Kiben ébredt fel az őszinte részvét és a legnagyobb szeretet érzése? Bözske volt az, Jarabcsán Bözske.

„Hogyan? ... Te?” kérdezték meglepetve a többiek, kicsit talán meg is szégyenülve. De azt hiszem, az olvasók is feltették volna ezt a kérdést. Mert szegények voltak ugyan ennek a telepnek a lakói, valamennyien, de közöttük a legszegényebb, esküdni mernék, a Jarabcsán, Bözske volt.

Ha majd elolvadt a hó és a kis hegyiútak sara felszáradt, aki csak teheti, menjen el megnézni azt a kis telepet. Látogassa meg Jarabcsán Bözskét, a házszáma 1288. Meglátják, micsoda kis házikó, szerény kunyhó az, s ha átlép a pítvaron, máris a szobában van az ember, hol aztán megfordulni se igen tud. Az egyik sarokban kemence, a másikban asztal és pad, az ablak felőliben szövőszék, aztán meg az ágy. Egyetlen ágy az egész házban, úgyám, uraim.

Hát ebben a házikóban élt a Jarabcsán Bözske (és él még ma is, ha ugyan nem kapott juttatást azóta valahol vidéken), ott élt az anyjával, s egykori szerelmének élő emlékével, nyolcéves fiacskájával.

Aki mindezt a saját szemével látta, csak az tudja elképzelni, hogyis lehetett, amikor Bözske hazaszaladt, be a szobába és gyorsan megvetette az egyetlen ágyat.

„Mi van már megint” csodálkozott a nagyothalló anyja.

Bözskének bizony jó hangosan kellett beszélnie, hogy megértse az anyja, miről is van szó. Hogy a két egészségesen kívül, akik az éjszakát a szénásfészerben töltötték, megegy, idegen lesz a házban, az a vérbefagyott szerencsétlen sebesült.

Az emberek bevitték Fjodort a szobába és letették az ágyra. Fejéről lemosták a vért, bekötötték a kezét, aztán a lábát. Akkor látták, hogy a lábszárcsontja el van törve, a lábujjai meg valósággal egybefagyva. Nem nehéz elképzelni, milyen állapotban volt szegény. Eszméletlen volt és Lázárként tehetetlenül kellett feküdnie...

Gondolkozott ezen Jarabcsán Bözske egy pillanatig is? Föl tudta fogni legalább lelkében, micsoda nehéz keresztet vett magára? Élő hite van ennek a nőnek és jobban tudja szeretni felebarátját a veszedelemben, mint önmagát.

Mikor nem sokkal ezután találkoztam vele a faluban, semmi mást nem adhattam neki a jól megérdemelt dicséretnél. Vonakodva csak ennyit mondott:

„Miért dicsér engem? Hiszen ez keresztényi kötelesség!”

„Igen, náluk ép azok hirdetik a gyűlöletet, akik többet hány-

ják a keresztet. Segítenek a németeknek gyilkolni a mi saját népünk,“ mondtam neki. „Maga szereti a felebarátjait. Azok meg hatalmat akarnak az emberek fölött“.

Nem tudom, megértette-e mindezt. Akkor úgy éreztem, hogy nincs elmélkedésre alkalmas lelkiállapotban. A szövetkezetbe szaladt vásárolni valamit a beteg számára a pult alól, valamit, ami jót tenne Fjodornak. Aztán meg a Szlamkóékhoz, ahol remélte, kap egy kis szalonnát meg húst. De bármerre járt is, bárkivel beszélt is, minden gondolata a szerencsétlen betegnél időzött.

„Oh, ha látná őt!“ tördelte a kezeit. „Ha látná, micsoda sebei vannak szegénynek! Meg se bír mozdulni, csak fekszik és beszél... Félrebeszél... Életemben nem láttam még embert így beszélni.“

„Senki más nem akadt, aki magához vette volna?“ kérdeztem, de Bözske mindjárt közbevágott:

„Nem engedem, nem engedem őt! Magam gondoskodom róla!“

„Nagy dolgot cselekszik“, mondtam neki búcsúzásul. „Arany szive van, maga az élő szeretet...“

„Ugyan hagyja már, valakinek csak kell gondoskodnia róla!“ mondotta és máris szaladt tovább.

De térjünk csak vissza az öreg Drabanthoz.

Bárki elképzelheti, hogy az öregnek se kellett semmi más, csak hogy a kisebbik fiáról kapjon hírt. Lukács, a nagyobbik odahaza volt, de mint tudjuk, lázban fetrengett, élet és halál között. Mindent megtett az öreg, amit mondtam neki. Előkereste a gyerek fényképeit, szerzett egy idegen névre szóló igazolványt és máris szaladt hozzánk megölelni a fiát.

Igy találtam őket otthon, mikor hazaérkeztem a faluból. Búzske örömmel pihentette tekintetét a fián, különösen mikor Kozlov mesélte, mi mindenben estek át s milyen hősiesen megállta Gyurka a helyét.

„Hál Istennek, Hál Istennek!“ ismételte folyton, „legalább te megmaradsz nekem... Nesze... itt van...“

De Gyurka büszkén odadobta az igazolványt az asztalra. Aztán így szólt:

„Hogy gondol ilyet, apám? Mire való ez? Azt hiszi, hogy elbújok, mint valami gyáva kukac a lyukban?“

Kozlov mosolygott, tetszett neki ennek a kamasznak a vadsága, de az öreg Drabant olyan lett, mint akit leforráztak. Kénytelen voltam segíteni neki.

„Apádnak igaza van“, mondtam Gyurkának. „Elrejtőzhetsz itt nálunk is most... de ha jönnének a németek, jó lesz ez az igazolvány még neked. Drabant Györgyöt agyonlónék, de Kordik Mátyást nincs nekik mért... Tedd csak el!“

De Gyurka nem hagyta rábeszélni magát.

„Seholsem fogok rejtőzni. Megvan a magam csapatteste... és letettem az esküt“, mondta.

No itt van, nézze meg az ember. Hogy megtetszett neki a partizánkodás. Gyurka! Örömben legszívesebben megcsókoltam volna, annyira tetszett a viselkedése.

Másnap alig pirkadt még, mikor az egész partizáncsoport Koz-

lov Ivánnal az élén levonult a faluba. Azt látni kellett volna, ott volt aztán öröm. Jóllehet egyesek még félték a németektől, mert hisz még a levegőnek szaga volt a gaztetteiktől, s jóllehet az aljasok csak itt voltak a domb mögött a városban, esetleg bármikor készem újra betörni a faluba, a hangulat — meg kell mondanom — mégis egészen megváltozott. Hogyisne! Hiszen az utcán egész nyíltan jöttek-mentek az ismerőseink, Sihelesik Simon hosszasan üdvözölte Gyurkát, Liscesiák Robi legényeket sorozott be a kis önálló katonacsoportjába. Fukasz Tóni is levonult a maga brigádjával, lehetett látni Zvara főhadnagyot is, aki titokban kapcsolatokat vett fel az elégedetlenkedő magyarokkal, s bizonyos, hogy Bezák és Urbán Valér is eljött volna, ha lett volna idejük e féle vígadalomra. Komoly gondokkal voltak azonban elfoglalva.

Micsoda? Miféle gondokkal?

Csak lassan; lassan! Úgyis visszatérek még rá!

Fontos, hogy tiszta kép álljon előttünk ezekről a napokról.

A németek természetesen nem engedhették meg, hogy a falu népe örüljön a szépszerivel történt kivonulásnak s annak, hogy soha többé nem látjuk őket. Amint mondtam, csak a domb mögötti városban voltak, s hogy távozásuknak túlságosan mégsé örüljünk, a hatalmuk mutogatására egy gyenge őrzőjáratot küldtek a faluba. És így történt, hogy olyan emberek, partizánok, akiket a németek gondolkodás nélkül az első útszéli fára felakasztottak volna, partizánok, a brigádok tagjai, politikai munkatársak, — a házak ablakából és a szérűkből figyelték, milyen gögősen masirozik az őrzőjárat az országúton.

Bizonyára kíváncsiak, mit csináltak ezek az őrzőjáratok. Semmi különösét. A németek mindig meglátogatták a községházán a fiatal jegyzőt, aki semmi egyebet nem csinált, mint hamis igazolványokat állítgatott ki mindenkinek, aki csak kért tőle. Aztán bementek egyik-másik házba, szalonát meg tojást próbálván vásárolni.

„Csak adjatok nekik, adjatok“ mondogatták azok, akik a házakban rejtőztek, „sokáig úgyse fognak zsarolni benneteket“.

„Né hogy azt gondoljátok, hogy szeretetből viselkednek csendesebben most“ mondta akkor Pancsik Ádám. „Mindenki tudja, hogy az oroszok nyomulnak előre s ők meg be vannak gyulladva. A városban biztosabb nekik. De ha állandóan itt volnának, nehezebben lehetne elviselni őket. Adjatok hát csak nekik, hogy fulladjanak meg tőle.“

Hitemre, nyugodtan kibírtuk volna így a még hátra lévő időt, ha mi magunk nem rontjuk el a dolgot. December első napjaiban lehetett, amikor egy teherautó német jött a faluba, egyenesen a községháára. Az emberek kitekingéltek az ablakon és kérdezték egymást: „Mi lesz már megint?“

Kivezették az irodából a fiatal jegyzőt, feltették az autóra és rögtön indultak vissza a városba.

„Majd mi megmutatjuk neked, hogy kell papirokat hamisítani“, valami ilyesmit mondhatott neki a parancsnok, miközben kegyetlenül rángatta, cibálta szegényt.

Ha fontosnak tartanám az eseményeknek bármiféle összefü-

gésben való előadását, rögtön elmondanám, hogy a szegény jó jegyző úrnak, akit annyit kínoztak, sőt bikaesökkel vertek a fogházban, sikerült elszöknie a trauszporttól s szerencsésen visszatért hozzánk, igaz csak akkor, mikor már az egész háború a hátunk mögött volt. Közben azonban még sok oly dolog történt, hogy — ha csak nem akarok mindent összezavarni és a feje tetejére állítani — el kell tekintenem e kevésbbé lényeges esemény, elmondásától, és rátérni arra, ami következett.

Az embereket ez az eset bizony nagyon megrendítette.

„Igen kár érte“, sajnálkoztak egyesek.

„Ma ő... holnap vajjon kicsoda?“ kérdezték mások.

„Addig volt jó, míg megelégedtek tojással meg szalonnával,“ mondotta Treska Máté.

„De az embereinket aztán nem adjuk“.

Akár más adta neki a tanácsot, akár a maga esze után jött rá, de nagy szavak voltak ezek Treska Mátétől, akit mindenki mértékletes és megfontolt embernek ismert a faluban.

Eppen ezért most az ő szava döntött.

„Sáncoljuk el az utat“ kiáltotta valaki.

Az ötlet mindenkinek megtetszett.

„Sáncokat! Sáncokat!“, kiabáltak mindenfelől.

De nehogy azt higgye valaki, hogy a mi embereink fejjel rohantak a falnak. Ne gondolja senki, hogy ilyen komoly ügyekben bárki dönthetett a saját szakállára. Távolról sem.

Ha nem voltak is a partizánok a községben, állandó összeköttetésben voltunk velük. S mivel Bezák és közvetlen környezete Vydron mindig pontosan tudta, mi történik a faluban, rendszerint a mi oldalunkról sem történt semmi olyan, amihez ne adott volna indítékot és beleegyezést.

Nem sokkal azután az emberek valóban megkezdték a torlaszok építését néhány helyen a faluba vezető úton.

Mindenki elképzelheti, mit jelentett ez.

Olyan volt, minthogyha mi magunk üzentünk volna hadat a németeknek.

JILEMNICZKY PÉTER
Fordította: DÉCSY GYULA